

ВПЛИВ СІМ'Ї НА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті подано теоретико-практичні аспекти формування громадянськості в учнів старших класів допоміжної школи, зокрема розглянуто вплив сім'ї на дану проблему.

Ключові слова: розумово відсталі старшокласники, громадянське виховання, громадянськість.

В статье даны теоретико-практические аспекты формирования гражданственности у учащихся старших классов вспомогательной школы, в а именно влияние семьи на эту проблему.

Ключевые слова: умственно отсталые старшеклассники, гражданское воспитание, гражданственность.

Сім'я дитини з розумовою відсталістю є основним соціальним середовищем, в якому закладаються певні норми людської моралі, формуються перші почуття, думки, проходять перші уроки громадянськості. Як підкреслював В. Сухомлинський, вічно живим і незмінним джерелом патріотичних почуттів і переконань є любов до батьків, взаємна відданість і вірність, яка створює честь сім'ї.

У сім'ї громадянськість виховується всім устроєм спільного життя: побутом, працею, традиціями, звичаями - усім тим, з чим дитина народилася і залишає цей світ. Тут, насамперед, юний громадянин засвоює такі загальнолюдські поняття, як добро і зло, правда і кривда, гарне і погане, корисне і шкідливе, тобто ті морально-етичні принципи, на яких споконвіку ґрунтується педагогічний досвід народу. Саме тому, вагомого значення набуває досвід, одержаний дитиною з раннього дитинства у сім'ї.

Успішність громадянського виховання у сім'ї дітей та підлітків залежить від таких умов: культивування у сім'ї кращих рис української ментальності; наявності у членів сім'ї гуманності, толерантності та інших добродійностей; дотримання батьками громадянського обов'язку перед країною, суспільством; єдності вимог всіх членів сім'ї, передусім матері та батька; наявності у батьків відповідальності за виховання дитини, як громадянина держави; дотримання батьками прав та свобод людини і громадянина; наявності атмосфери глибокого усвідомлення

взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю, тощо.

Слід зазначити, що в корекційній педагогіці проблемі впливу сім'ї на формування особистості дитини з особливими потребами не приділялось належної уваги.

Коли мова йде про громадянське виховання розумово відсталої дитини у сім'ї, необхідно враховувати особливості її психофізичного розвитку, та застерегти батьків від помилок, що ускладнюють процес виховання в цілому.

Громадянське виховання осіб з особливостями психофізичного розвитку у сім'ї ускладнюється особливостями дефекту, його впливом на психофізичний стан дитини, діти з особливостями психофізичного розвитку часто відчують труднощі в оцінці своїх і чужих вчинків. Вони проявляють пасивність, інертність, підкорення сторонньому впливу, і все це – через відсутність критичного мислення. У них важко сформувати мораль, що проявляється у некритичному ставленні до власної поведінки.

Тому схвалення, заохочення для них є показниками правильності їхніх вчинків або поведінки, вони потребують допомоги і керівництва з боку батьків і людей, що їх оточують. Осудження, можуть стати сильними методами впливу, і викликати у дитини загальмування, формування заниженої самооцінки, ні в якому разі не можна карати працею, це виховує негативне ставлення до праці.

Найчастіше батьки припускаються таких помилок, які проявляються у надмірній опіці або, навпаки, у недостатній увазі і турботі до дитини. Це характеризує некомпетентність батьків, неправильне розуміння ними гуманізму і милосердя. Ось чому завдання школи-інтернату, педагогів-дефектологів полягає у тому, щоб навчити батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку розуміти найвищий прояв гуманізму, а саме, що вони не повинні жаліти дитину орієнтуючись на її дефект, а, навпаки, організувати посильні завдання для своїх дітей, вчити долати труднощі, розвивати її особистість.

Відповідальність батьків перед своєю дитиною та суспільством полягає у тому, що вони повинні створити належні умови для громадянського виховання, не дати поглибитись особистісному недорозвитку дитини, щоб вона не стала тягарем для родини і суспільства. Тому особистий приклад батьків є головним методом сімейного виховання порівняно з усіма іншими методами і засобами і має найбільший вплив як у позитивному, так і в негативному плані.

Особливо велику увагу процесу громадянського виховання слід приділяти у підлітковому віці, коли починають формуватися самостійні погляди і судження про навколишній світ та про себе і своє місце у ньому. Тому підлітковий вік є особливо важливим для формування

громадянських якостей і цінностей, як основи, з якої народжується громадянин держави.

Зважаючи на вище сказане основними завданнями громадянського виховання підлітків у сім'ї є: формування навичок громадянської поведінки; формування вміння адекватно оцінювати свої вчинки; виховання бажання та готовності приносити користь суспільству.

Для того ж, щоб дитина розвивалась відповідно до своїх можливостей, батькам необхідно, окрім загальних умов громадянського виховання дотримуватись і особливих умов, пов'язаних із психофізичними вадами дитини: своєчасне виявлення у дитини порушень розвитку, їх причин; знання батьками природи дефекту; систематичне спостереження за розвитком дитини; організація спеціального виховання та корекційного навчання дитини; співпраця батьків із навчальним закладом, де перебуває дитина.

Громадянське виховання тісно пов'язані з проблемою соціалізації особистості, формуванням її, як незалежного, соціального суб'єкту, знання та діяльність якого будуються на основі високої моралі, власних культурних традицій і який є водночас відкритим для взаємодії в багато культурному середовищі.

Сім'я дитини з відхиленнями в розвитку є її першим соціалізуючим інститутом. Процес соціалізації дітей можна розділити на етапи:

I етап – входження дитини в соціум. Успішність процесу залежить від вміння родини реагувати на проблеми дитини і допомагати у їх подоланні.

II етап – перебування дитини у спеціальному закладі. Залежить від компетентності педагогів, поваги до дитини з особливими потребами.

III етап – адаптація дитини та її сім'ї у суспільстві.

Але сім'ї по-різному впливають на становлення особистості дитини її соціалізацію, що залежить від залучення дитини у систему оточуючого соціального середовища батьками.

Оскільки процес формування громадянськості в значній мірі залежить від процесу сімейного виховання, постає необхідність більш активного взаємозв'язку із спеціальним закладом де перебуває дитина.

Відтак, формування громадянськості учнів у процесі їх виховання у сімейному середовищі, передбачає створення певних соціально-педагогічних умов. Першою умовою є врахування педагогами і батьками вікових та індивідуальних можливостей учнів, що дозволяє вибирати найбільш ефективні шляхи взаємодії особистості з навколишнім світом. Другою умовою є компетентність, тобто спеціально психолого-педагогічна підготовленість, знання та вміння, вчителів та батьків, що необхідні для ефективної реалізації певного виховного процесу. Оскільки перед вчителем постає завдання не тільки знайти ефективні форми організації виховного процесу, а й залучити до нього батьків та

громадськість, наступною умовою громадянського становлення старшокласників є партнерська взаємодія дітей, батьків, вчителів та громадськості. Оскільки формування громадянськості успішно здійснюється у процесі партнерської взаємодії школярів з соціальним середовищем, четвертою умовою цього процесу є організація діяльності таким чином, щоб сформувати в учня особистісно-мотиваційну потребу участі в ній. Саме цим викликана необхідність організації різноманітних видів діяльності: пізнавальної, трудової, ігрової, суспільної тощо. Окрім того, однією з важливих соціально-педагогічних умов громадянського виховання розумово відсталих старшокласників є системність і послідовність організації цього процесу. Тобто, процес громадянського виховання потребує обґрунтованої системи, що відображає перспективи взаємодії учня, вчителя, батьків та громадськості і передбачає безперервність виховного процесу.

У процесі формування громадянськості старшокласників необхідні умови створює позакласна виховна робота, метою якої є закріплення та удосконалення в учнів навичок участі в суспільному житті, моделювання ситуацій громадянської відповідальності.

Отже, процес формування громадянськості буде ефективним за таких соціально-педагогічних умов: врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості учня відповідно до порушення; системність, послідовність і безперервність виховного процесу; партнерська взаємодія учнів із суб'єктами соціального впливу; психолого-педагогічна і фахова підготовка вчителя; формування мотивації до громадянської активності; застосування інноваційних форм та інтерактивних методів у позакласній виховній роботі; особистісно-мотиваційний характер участі школярів у позакласній виховній роботі.

Однак роботу з сім'ями дітей з особливими потребами неможливо чітко організувати без всебічного вивчення проблем сім'ї, родинно-дитячих відносин.

Для того, щоб кожна сім'я зрозуміла своє призначення, усвідомила відповідальність за справу виховання дітей майбутніх громадян, психолого-педагогічним працівникам допоміжної школи необхідно показати дієві шляхи виховних зусиль, які принесуть бажані результати. Використовують такі традиційні методи і прийоми роботи з батьками:

- індивідуальні: запрошення до школи; індивідуальна педагогічна бесіда; індивідуальна педагогічна допомога;
- групові: групові бесіди; групові консультації;
- колективні: лекції і бесіди; батьківські дні; загальні та класні батьківські збори; збори-концерти.

Батько виховує у дітей, передусім у синів, мужність, фізичну досконалість, привчає їх брати на себе важку роботу, дбати про добробут сім'ї. Мудра берегиня сімейних звичаїв і традицій бабуся,

виховує онуків прилученням їх до народного мистецтва, казок, пісень, приповідок. Дідусь своїми розповідями про війну чи далекі походи, формує в онуків мужність, сміливість, любов і повагу до предків, передає життєву мудрість. А всі разом старші члени сім'ї всебічно готують дітей до самостійного життя і праці, до продовження роду, сімейних традицій.

З цією метою ми розробили тематику бесід для батьківських зборів громадянського спрямування в допоміжній школі. Це можуть бути виступи класних керівників, вихователів, директора чи інших вчителів. На нашу думку, важливого значення набувають індивідуальні бесіди з батьками, які спрямовані на спільне подолання негативних рис характеру і аморальної поведінки майбутніх громадян. Необхідно проводити різноманітні виховні заходи громадянського спрямування і неодмінно запрошувати на них батьків.

Пропонуємо орієнтовні теми для обговорення з батьками розумово відсталих старшокласників.

**Орієнтовна тематика громадянського спрямування
рекомендована для обговорення з батьками**

1. Як досягнути зближення батьків і дітей.
2. Духовні ідеали сім'ї - першооснова життя дитини.
3. Праця - найкращий вихователь порядності людини.
4. Сім'я і суспільство.
5. Українська сім'я - вихователь кращих рис людини.
6. Роль батьків у формуванні національної свідомості і самосвідомості.
7. Досконале володіння українською мовою - основа національної культури, національної гідності та совісті.
8. Патріотичне виховання у сім'ї.
9. Козацькі традиції і сім'я.
10. Основні завдання родинно-сімейного виховання.

Ми розробили крім традиційних ще і такі форми роботи з батьками як:

- виготовлення стенду для батьків, де вони мають можливість ознайомитися з правами та обов'язками дитини, одержати рекомендації, щодо правильної організації виховного процесу вдома;
- книжка-пересувка, яка дає змогу вникнути батькам в громадянське життя школи;
- календар народних свят.

На нашу думку, процес громадянського виховання розумово відсталих старшокласників у сім'ї ускладнюється тим, що переважна більшість батьків дуже рідко відвідують школу-інтернат, є й такі батьки, для яких притаманний аморальний характер поведінки, також більшість

сім'ям є неблагополучними. Лише окремі батьки цікавляться розвитком і вихованням своїх дітей. Саме ці проблеми ще раз підкреслюють необхідність перенесення акценту на індивідуальну роботу з батьками, що дає можливість врахувати рівень батьківської громадянської вихованості і підібрати правильні методи впливу.

Таким чином, ефективність громадянського виховання повністю залежить від цілеспрямованої, взаємопов'язаної системи навчальної і виховної роботи, яка поетапно здійснюється вчителями, вихователями, батьками і громадськістю.

In the article the theoretic-practical aspects of forming of civil duty are given for the students of higher forms of auxiliary school, in particular influence of family is considered on this problem.

Keywords: retarded senior pupils, national education and civil knowledge.

Отримано 06.12.2010 р.